

ברוך שמעוני, ייעוץ ארגוני מכוון הביטוס: תאוריה ופרקטיקה. ירושלים: מאגנס, 2019. 222 עמ'.

אבי שניידר

אם נבחן את שדה הכתיבה האקדמית בישראל, אזי נדמה יהיה כי שדה הייעוץ הארגוני חווה עדנה ושגשוג. ספרו של פרופ' ברוך שמעוני ייעוץ ארגוני מכוון הביטוס: תאוריה ופרקטיקה הוא הספר השלישי היוצא בעברית בשנים האחרונות לאחר השניים שקדמו לו: ספרה של ד"ר שני קונה מקצועיות נזילה וספרו של פרופ' ישראל כץ פרופסיה בדרך. שני הספרים הקודמים ציירו תמונה רפלקסיבית של שדה הייעוץ הארגוני והדגישו את מצב השדה בארץ. בספר החדש מבקש הכותב לצעוד צעד נוסף קדימה ולתרום תרומה תאורטית ופרקטית לשדה הייעוץ הארגוני: ניסוחה והצגתה של פרקטיקה ייעוצית המבוססת על תאוריית ההביטוס של פייר בורדייה.

ארבעת הפרקים הראשונים של הספר הם בעיקרם פרקים רפלקסיביים, המתארים את התאוריות ואת הפרקטיקות המקובלות כיום. אמנם פרקים אלו מתארים את השדה בידענות ובפירוט, ברם לא בהם טמון ייחודו של הספר. כאמור, יש ספרות ענפה, גם בעברית, העוסקת בתיאור השדה התאורטי והפרקטי של הייעוץ הארגוני. מתוך הצגת הקיים בארבעת הפרקים האלה מהדהדת הצגת החסר – הלקונה התאורטית והפרקטית שהמחבר מכוון אליה את תרומתו הייחודית של הספר: הספר מלין על כך שהייעוץ הארגוני, שתכליתו לעזור לארגונים, לצוותים ולקהילות להשתנות ולהשתפר, מבוסס כיום בעיקר על התאוריה הפסיכולוגית. במילים אחרות, הפרופסיה של הייעוץ הארגוני, האמונה על שינוי קבוצות, מבוססת על שפה תאורטית העוסקת ביחידים. לעומת זאת, לסוציולוגיה, השפה התאורטית העוסקת בקבוצות, אין דריסת רגל של ממש בפרופסיה זו.

* ד"ר אבי שניידר, בית הספר למדעי ההתנהגות, המכללה למנהל, ראשון לציון.
דואר אלקטרוני: shnaidera@colman.ac.il

עוד מדגיש הכותב שדווקא הסוציולוגיה הביקורתית, המקובלת כיום יותר באקדמיה, יכולה להשיא ערך של פרספקטיבה ייחודית דווקא בגלל המרחק והשוני שלה מן התאוריות המקובלות בפרופסיה, הנוטות כמעט תמיד לפונקציונליזם ולפוזיטיביזם. הכותב אינו מציע לנטוש את הידע הפסיכולוגי, אלא לפתח לידו יכולות אנליטיות ומיומנויות פרקטיות של סוציולוגיה בכלל ושל סוציולוגיה ביקורתית בפרט. המודל המוצע בספר מציע אפוא לשלב בין "צורה" פסיכולוגית לבין "תוכן" סוציולוגי ביקורתי: שמעוני מציע לצקת לתוך המבנה של הייעוץ התהליכי מבית מדרשו של הפסיכולוג אדגר שיין את התוכן התאורטי של תאוריית ההביטוס של פייר בורדייה.

מן הפרק החמישי ועד הפרק השמיני הכותב פורס את משנתו הייחודית, ובתוך כך הוא מסרטט שביל מן התאוריה אל הפרקטיקה. הפרק החמישי עוסק בהצגת תאוריית ההביטוס של פייר בורדייה ומיקומה בקרב תאוריות העוסקות בדואליות בין הסוכן לבין המבנה. לשיטתו, הסוכן החברתי אינו נפרד ונבדל מן המבנה, אלא הוא נושא בקרבו רכיבי זהות והתנהגות המבטאים את המבנה. תובנה זו נותנת בידי היועץ הארגוני ערכת כלים המאפשרת לו לראות באור חדש את התנהגות העובד או המנהל, וגם את המבנה הארגוני, ולפעול להשפיע עליהם בדרך חדשה. הפרקים הבאים, השישי, השביעי והשמיני, עוסקים ביצירת פרקטיקה ייעוצית הנגזרת מתובנה זו: כיצד מייצרים ניתוח על-פי התאוריה של פייר בורדייה וכיצד התאוריה מבנה את תהליך הייעוץ הארגוני, כלומר מה הם שלבי הייעוץ למי שפועל על-פי תאוריה זו.

כתיבת ספר זה בידי פרופ' ברוך שמעוני היא הוכחה ניצחת לטענה שהוא מבקש להביא בספרו: המבנה משפיע על התנהגות הסוכן ומתווה אותה. את הספר העוסק בבניית גשר בין הסוציולוגיה לבין הייעוץ הארגוני כותב "סוכן חברתי", שהמבנה החברתי שהוא משתייך אליו, מבקש ממנו להיות נאמן לשניהם: שמעוני הוא ראש התכנית לייעוץ ארגוני במחלקה לסוציולוגיה באוניברסיטת בראילן.

בבחינת נאה דורש ונאה מקיים, הכותב מודע למתח בין היותו סוציולוג ואנתרופולוג "הנאמן" לשיח תאורטי של דיסציפלינה זו לבין תפקידו כראש תכנית לייעוץ ארגוני שצריך להיות נאמן גם לפרקטיקות של הפרופסיה, שכאמור רובן שייכות לדיסציפלינה אחרת.

זאת ועוד, גם מבנה הספר משקף דואליות – חלקו תאורטי, משל היה ספר אקדמי, וחלקו מתווה דרך פעולה ויישום, משל היה ספר הדרכה מקצועי המלווה קורס. במילים אחרות, חלקו נכתב כמו ספר המלווה קורס במחלקה לסוציולוגיה, וחלקו האחר מזכיר ספר היכול ללוות בקלות קורס במחלקה למנהל עסקים. הדואליות הזאת בשפת הספר יכולה להיות מוסברת על-ידי הסייפא של הספר: הביקורת המרומזת המהדהדת בין דפי הספר נמתחת גם היא בין הציר התאורטי לבין הציר היישומי ושואלת כיצד נותרה הסוציולוגיה באוהלה של אקדמיה ולא השכילה לפתח פרקטיקה יישומית (כמו אחותה הפסיכולוגיה) למרות אמירתו המפורסמת של מרקס שעלינו לפעול לשנות את החברה, ולא רק להבינה.

הדבר הקרוב ביותר לתשובה לשאלה זו היה עד היום משנתו של מייקל בוראווי (Burawoy) הקוראת להפוך את הסוציולוגיה לציבורית. עבודתו הנוכחית של שמעוני צועדת צעד נוסף קדימה ומציעה להפוך את הסוציולוגיה (גם) לקרדום לחפור בו, כלומר לא רק סוציולוגיה תאורטית, כמו באקדמיה, ולא רק ציבורית, כפי שהציע בוראווי, אלא גם סוציולוגיה מעשית ושימושית. לא מן הנמנע שגם מרקס וגם בורדייה, כל אחד במקום משכבו, מתהפכים בקברם לנוכח העובדה שהתאוריות הביקורתיות שלהם משמשות בסיס לפרקטיקות יישומיות דווקא בשדה הייעוץ הארגוני.